

№ 20 (793)
Май 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

Юбілей: музеі ў Бялынічах і Крупках –

стар. 3

Малая радзіма: Войнеўскі двор, што сярод густога лесу –

стар. 4

Рарытэты: металічныя апазнавальныя знакі службоўцы –

стар. 5

20 траўня адзначаецца свята
Жыровіцкай чудатворнай іконы Багародзіцы
і 500 гадоў з часу заснавання Жыровіцкага манастыра

Фота Алеся САЧАНКІ

Мастакі Віцебскай школы – у цэнтры Мінска

14 мая ўпадабаны многім мінскі гарадскі выставачны праект «Мастак і горад» адкрыўся ў нязвычайным для сябе фармаце. Упершыню гэтая культурная падзея праходзіць у анлайн-прасторы, і наведаць экспазіцыю можна з любой кропкі свету і не выходзячы з дома.

Сёлета выстаўка «Мастак і горад» адкрылася дзевяты год запар і прысвечаная 100-годдзю УНОВИС (Сцвярдзальнікі новага мастацтва) – авангарднага мастацкага аб'яднання, якое займалася радыкальным пераўтварэннем мастацтва таго часу. Усе мастакі, прадстаўленыя на выстаўцы, з'яўляюцца па-

слядоўнікамі ідэяў і асноўных прынцыпаў супрэматызму Казіміра Малевіча. Выстаўленыя таксама рэпрадукцыі твораў жывапісцаў аб'яднання «Квадрат», якое лічыцца спадчынікам УНОВИС. Усяго ў экспазіцыі прадстаўленыя 32 працы 16-і віцебскіх мастакоў, сярод якіх Аляксандр Малей, Мікалай Дундзін, Віктар Шылко, Аляксандр Дасужаў, Аляксандр Слепаў, Валерый Чукін.

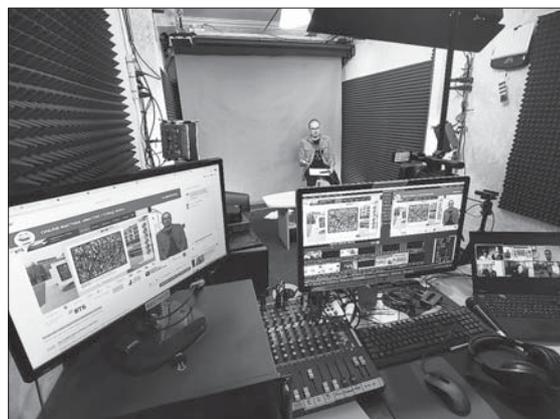
«Працы віцебскіх мастакоў адрозныя тым, што гэта не камерцыйнае мастацтва. У ім няма гламуру, жадання спадабацца. Гэта жывапіс! Кожны аўтар, прадстаўлены ў экспазіцыі, – унікальны, кожны шукае свой шлях. У Віцебску шмат у чым сваё ўнікальнае культурнае асяроддзе. Мы

імкнуліся гэта паказаць, адбіраючы працы для праекта «Мастак і горад», – адзначыў дырэктар музея «Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва» Андрэй Духоўнікаў.

Нягледзячы на ​​нестандартны фармат адкрыцця выстаўкі з дапамогай YouTube-трансляцыі, госці не засталіся без экскурсіі па экспазіцыі. Пrawdніком у свет мастакоў Віцебскай школы стаў Мікіта Моніч, вядомы сваімі арыгінальнымі і цікавымі экскурсіямі ў свет гісторыі і мастацтва.

Віртуальны тур на плошчы Якуба Коласа цяпер даступны ўсім на сайце праекта hidminsk.by. Каб стварыць максімальны эффект прысутнасці, канструкцыі з рэпрадукцыямі размясцілі ў панарамным фармаце гэтак жа, як бы яны выглядалі ў рэальнасці. Карыстальнік можа аглядзець кожны стэнд з усіх бакоў, а калі націснуць на рэпрадукцыю, карціна адкрывецца ў фармаце асобнага фотаздымка. Там жа можна скарыстацца аўдыягідам і даведацца больш пра кожную працу (дарэчы, гаворыць аўдыягід таксама голасам М. Моніча).

«Вось ужо 9 гадоў штогод мінчане і госці сталіцы з нецярпеннем чакаюць адкрыцця экспазіцыі «Мастак і горад». І нават сёлета мы не здрадзілі традыцыі. Плошча Якуба Коласа зноў становіцца

вялікай творчай пляцоўкай, хай пакуль і віртуальнай. Дакрануцца да мастацтва, не купляючы квіток у музей і не выходзячы з дома, цяпер можа кожны ахвочы», – адзначыла начальнік упраўлення культуры Мінскага гарвыканкама Віталіна Рудзікава.

Плануецца, што выставачны праект ажыве ў традыцыйным афлайн-фармаце, як толькі дазволіць эпідэміялагічная сітуацыя. У планах таксама пераезд экспазіцыі ў Віцебск – родны горад для творчага аб'яднання УНОВИС.

«Сёмы год запар банк ВТБ з радасцю падтрымлівае культурны праект «Мастак і горад». Для нас гэта ўнікальная магчымасць дапамагчы жыхарам нашай краіны бліжэй пазнаёміцца з яркімі прадстаўнікамі беларускага жывапісу. Сёлета дзякуючы анлайн-фармату выстаўка пад адкрытым небам збярэ

яшчэ больш прыхільнікаў, бо наведаць яе змогуць не толькі беларусы, але і віртуальныя госці з любой краіны свету, – кажа Вольга Жукава, начальнік аддзела маркетынгу банка ВТБ (Беларусь). – У знаўцаў беларускага мастацтва атрымаецца двойное свята: спачатку экспазіцыю можна ўбачыць анлайн, а затым атрымаць асалоду ад праекта ўвачавідкі».

Варта дадаць, што сёлета праект рэалізуецца мемуарыяльным музеем-майстэрняй З. Азгура сумесна з камунікацыйнай кампаніяй GBS і музеем «Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва» пры падтрымцы Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта.

Паводле інфармацыі арганізатараў. Фотаматэрыялы прадстаўленыя арганізатарамі

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

✓ 20 траўня адзначаецца **свята Жыровіцкай пудатворнай іконы Багародзіцы**. Сёлета спаўняецца 550 гадоў з часу цудоўнага з'яўлення знакамітай іконы і 500 гадоў з часу заснавання Жыровіцкага манастыра. Спецыяльна да юбілейных датаў Нацыянальная бібліятэка Беларусі адкрыла анлайн-доступ да відэаархіва найноўшых даследаванняў, прысвечаных Жыровічам і беларускай кніжнасці. Яны ўключаюць відэазапісы выступленняў вядомых айчынных і замежных навукоўцаў, іх прэзентацыі, даклады, фотадакументы і інш. каштоўныя матэрыялы, што раскрываюць невядомыя раней старонкі нашай агульнай мінуўшчыны.

Асновай паслужылі матэрыялы XVI Міжнародных кнігазнаўчых чытаньняў, прысвечаных 500-годдзю заснавання Жыровіцкага манастыра і бібліятэкі (прайшлі сёлета 15 траўня ў фармаце відэаканферэнцыі, на партале бібліятэкі зарэгістраваны больш за 100 дакладчыкаў з Беларусі,

Ірына Дубянецкая

Літвы, Польшчы, Расіі і Украіны; навукоўцы даслалі блізу 60-і артыкулаў для друку ў зборніку матэрыялаў канферэнцыі). Варта дадаць, што манастыры з даўніх часоў былі цэнтрамі культуры і кніжнасці (тут перапісваліся і друкаваліся кнігі, арганізаваліся першыя бібліятэкі і школы), цягам пяці стагоддзяў у Жыровіцкім манастыры ствараліся і захоўваліся найлепшыя ўзоры кніжнай, мастацкай, музычнай культуры нашага народа, інтэлектуальныя помнікі, дзейнічалі навучныя ўстановы для свецкіх і духоўных асобаў.

Відэаархіў будзе папаўняцца, ён даступны па адрасе на канале Youtube: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLc9A05sjhiI2lwsFRDlp73dVBq443MS0j>.

✓ Дзеля паляпшэння санітарнага стану сельскіх падворкаў, шырокага прыцягнення насельніцтва да добраўпарадкавання вёсак і пасёлкаў, захавання нацыянальнага каларыту, самабытнасці сельскага ладу жыцця з 1 чэрвеня па 10 жніўня Бабруйскі раённы Савет ветэранаў праводзіць агляд-конкурс «Найлепшы ветэранскі падворак».

Патэнцыйныя ўдзельнікі конкурсу, ветэраны, якія пастаянна жывуць на тэрыторыі раёна, павінны падаць сваю заяўку і фотаздымкі падворка на адрас райсавета ветэранаў. Аргкамітэт падвядзе вынікі і ўзнагародзіць пераможцаў дыпламамі і каштоўнымі падарункамі.

✓ У Лепельскім раённым краязнаўчым музеі праходзіць **выстава жывапісу Фёдара Бурцава**, які нарадзіўся ў Лепелі ў 1917 г. Жывапісам займаўся з маленства, збіраўся прысвяціць яму ўсё жыццё. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Усе гады рабіў замалёўкі алоўкам (армейскія і франтавыя нататнікі захаваліся). Узнагаро-

джаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалямі. Уся працоўная дзейнасць была звязаная з мастацтвам: выкладчык малявання ў Лепельскім педвучылішчы, школе-інтэрнаце, кіраваў РДК, шмат гадоў працаваў у філіяле Віцебскіх вытворча-мастацкіх майстэрняў. Памёр у 1979 г.

Найбольш мастак любіў працаваць у жанры пейзажа, многія працы прысвечаныя ваеннай тэматыцы. Шмат працаў Ф. Бурцава прысвечаныя Лепельшчыне.

Фёдар Бурцаў

✓ 20 траўня адзначаецца **Сусветны дзень пчол**, зацверджаны рэзалюцыяй Генеральнай Асамблеі ААН у 2017 г. Дата выбраная невыпадкова: у гэты дзень нарадзіўся Антон Янша (1734 – 1773), пчаляр і мастак славенскага паходжання; выбітны настаўнік пчалаводства, яго наватар, аўтар працаў па пчалярстве.

Сёлета ў гэты дзень ва ўстановах культуры і адукацыі Лельчыцкага раёна прайшлі адпаведныя тэматычныя мерапрыемствы: тэматычныя лекцыі і гутаркі «Пчэлочка мая...», выстаўкі «Защитим пчелу – защитим планету», тэматычныя майстэрні пад адкрытым небам «Творчи вулик», дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Прайшлі конкурсы дзіцячых малюнкаў «Пчэлы в природе», кніжныя выстаўкі, былі абсталяваныя фотазоны. Імпрэзы праводзіліся ў раённым доме культуры і народнай творчасці, краязнаўчым музеі, дзіцячай бібліятэцы, клубных установах раёна.

Скарыстаная інфармацыя з сайтаў газет «Трыбуна працы» (Бабруйск), «Лепельскі край», «Светлае жыццё» (Лельчыцы), паведамленняў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

«Сімка» для салаўя, шчыгла ды іншых беларускіх птушак

Беларусь стала першай краінай у свеце, дзе ў птушак з'явіліся персанальныя нумары тэлефонаў. Пазваніўшы па іх, можна «пагаманіць» з 10-ю відамі птушак і паслухаць іх спеў. Завесці птушкам «сімкі» мы змаглі дзякуючы кампаніі А1, а саму ідэю для нас распрацавала ініцыятыва «Крэатон», што аб'ядноўвае крэатараў, дызайнераў, менеджараў і стратэгаў, каб дапамагчы сацыяльным ініцыятывам заявіць пра сябе ў грамадстве.

Першыя ўласныя нумары з'явіліся ў вялікага голуба, малінаўкі, шчыгла, салаўя, гія, чорнага дразда, берасцянка, сіняй сініцы, крапіўніка, шэрай кугайкаўкі. Гэта самая распаўсюджаная ў Беларусі і самая пазнавальная птушка, якіх можна пабачыць у парках, а часам і з азна сваёй кватэры.

Многія раней чулі гэтыя галасы, але не ўсе ведалі, каму яны належаць.

«У Беларусі налічваецца 332 віды птушак, 70 з іх уключаны ў нацыянальную Чырвоную кнігу. Птушкам патрэбна ўвага, дапамога і абарона, – зазначае спецыяліст АПБ па акцыях і кампаніях Наталля Саракавік. – Мы ўплэўняем, што гэты сэрвіс будзе нагадваць пра каштоўнасць дзікай прыроды. Больш за тое – такія званкі будуць цікавыя і на ўроках біялогіі ў школах. Каб паказаць, як спяваюць птушкі, настаўнік зможа проста пазваніць ім».

Перад тым, як пачуць голас птушкі па тэлефоне, вас прывітаюць «птушыныя саркатары», імі выступілі акцёры Купалаўскага тэатра Раман Падаляка і Крысціна Дробыш.

Як каза птушка?
Выйдзі на сувязь з прыродай.

 Голуб Вялікі +375 44 500 66 13	 Сіняя Сініца +375 44 500 66 15
 Берасцянка +375 44 500 66 18	 Гіль +375 44 500 66 14
 Малінаўка +375 44 500 66 17	 Салавей +375 44 500 66 12
 Крапіўнік +375 44 500 66 19	 Чорны Дрозд +375 44 500 66 11
 Шэрая Кугайкаўка +375 44 500 66 10	 Шчыгел +375 44 500 66 16

«Мы лічым вельмі важнымі экасвадомасць і беражлівае стаўленне да прыроды. А званкі птушкам даносяць гэты мэсэдж да беларусаў усіх узростаў у цікавай і захапляльнай форме. Таму мы з радасцю адгукнуліся на прапанову АПБ», – расказаў

кіраўнік аддзела карпаратыўных камунікацыяў А1 Мікалай Брэздзель.

Крэатыўны лідар чацвёртага «Крэатона» Алег Давыдчык зазначае: «Мы вельмі доўга перабіралі розныя ідэі камандай з шасці чалавек. Зачапіліся за тое, што ўсе

птушкі гучаць па-рознаму, і пачалі думаць, як у цікавай форме пазнаёміць з гэтым людзей».

Як каза шчыгел? Як спявае малінаўка? Каб пачуць адказ, цяпер дастаткова патэлефанаваць па адным з нумараў: +375445006611 Чорны дрозд +375445006612 Усходні салавей +375445006613 Вялікі голуб +375445006614 Гіль +375445006615 Сіняя сініца +375445006616 Чорнагаловы шчыгол +375445006617 Малінаўка +375445006618 Берасцянка +375445006619 Крапіўнік +375445006610 Шэрая кугайкаўка

Арганізатары заклікаюць: «Заставайся на сувязі з дзікай прыродай!»

Пагодле паведамлення ТА «Ахова птушак Бацькаўшчыны»

Нашы віншаванні

Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі – 50 гадоў з часу адкрыцця

Музей заснаваны 5 лістапада 1969 г. у г.п. Бялынічы загадам Магілёўскага абласнога ўпраўлення культуры. Дапамогу ў арганізацыі музея аказалі дырэктар Дзяржаўнага мастацкага музея БССР А. Аладава і жонка мастака А. Бірулі. Адкрыты для наведнікаў 29 мая 1970 г. У 1984 г. перад будынкам музея быў устаноўлены бюст В. Бялыніцкага-Бірулі (скульптар А. Арцімовіч).

Аснову музея склалі матэрыялы аб жыцці і творчасці народнага мастака Беларусі і Расіі, правадзейнага члена Акадэміі мастацтваў СССР В. Бялыніцкага-Бірулі. Кіраўнікамі ўстановаў былі Г. Драздзецкая, П. Жыгнуноў, Н. Снапкова. З 1987 г. дырэктар Н. Палоннік.

Спачатку музей знаходзіўся ў будынку былога райвыканкама, у 1997 г. пад музей рэканструювалі будынак кінатэатра «Зорка». 26 лютага 1997 г. адбылося адкрыццё музея ў новым будынку і ўрачыстае святкаванне 125-годдзя з дня нараджэння В. Бялыніцкага-Бірулі. У 2007 г. музею нададзены статус юрыдычнай асобы з афіцыйнай назвай «Установа культуры “Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя В.К. Бялыніцкага-Бірулі”».

Асноўны фонд (на 2008) налічваў 582 адзінкі захоўвання, навукова-дапаможны – 136 адзінак. Плошча 4-х экспазіцыйных залаў 270 м², выставачнага – 70 м².

У раздзеле экспазіцыі «Краявіды народнага мастака БССР і РСФСР В. Бялыніцкага-Бірулі» прадстаўлены творы мастака, напісаныя ў 1920-я – 1940-я гг.: «Восень», «Лёд прайшоў», «Апошні снег», «Маладыя бярозкі» і інш. Экспануюцца партрэт В. Бялыніцкага-Бірулі, напісаны ў 1939 г. яго сябрам – народным мастаком СССР І. Грабаром. Змешчаны скульптурны партрэт мастака, выкананы З. Азгурам. Выстаўлены пэндзлі, палітра, якімі карыстаўся жывапісец; сігнальны экзэмпляр паштовага канверта, які выпусціла Міністэрства сувязі СССР у 1972 г. з нагоды 100-гадовага юбілею В. Бялыніцкага-Бірулі; паштовая марка з рэпрадукцыяй пейзажа мастака «Ранняя вясна» (1912). Прадстаўлены таксама 2 лісты В. Бялыніцкага-Бірулі, адрававаныя яго сябрам, – работніку Гарусаўскага дзіцячага дома М. Талкачову. У экспазіцыі «Жывапіс Беларусі XX ст.» змешчаны творы В. Цвіркы «Льнаводка», У. Лагуна «Завочніца», В. Шыбнёва «Збажына паспела», А. Бархаткова «Калгасны статак», У. Сеўрука «Рыбная лоўля» і інш.

Раздзел «Скульптура Беларусі XX ст.» прадстаўляе творы А. Заспіцкага «Пэцэса Цётка», С. Селіханава «Вызваленне», «Партрэт Селіханава», «Бюст Варалаевай», Л. Палічука «Абаронцы Брэсцкай крэпасці», І. Міско «Партрэт хлопчыка», В. Папова «Юнацтва», «Партрэт Еукайла» і інш. Экспазіцыю «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве» складаюць творы ўдзельнікаў міжнародных пленараў па жывапісе: Д. Алейніка «Раніца на Дняпры» (1996), А. Бархаткова «На рацэ Друц» (1996), І. Сцяпанова «Удомля. Дача В.К. Бялыніцкага-Бірулі» (2003) і інш.

Музей праводзіць выстаўкі твораў навучэнцаў дзіцячай школы мастацтваў імя В. Бялыніцкага-Бірулі, народных умельцаў Бялыніччыны. З фондаў музея арганізуюцца перасоўныя выстаўкі твораў жывапісу, графікі ў школах раёна і раённымі цэнтрамі культуры. Супрацоўнікі музея выступаюць з лекцыямі аб творчасці мастакоў, праводзяць музейныя заняты для вучняў школаў раёна, творчыя сустрэчы з мастакамі і пісьменнікамі.

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць супрацоўнікаў музея з юбілеем устаноў і жадаюць новых знаходак і цікавых наведнікаў.

Крупскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей

Музей заснаваны 26 траўня 1995 г. і першапачаткова размяшчаўся ў памяшканні сярэдняй школы № 1 г. Крупкі. З 2004 г. мае свой асобны будынак. За дасягнутыя поспехі ў галіне музейнай справы, актыўную прапаганду беларускай народнай культуры яму прысвоенае званне «народны».

Цяпер музей – дынамічны культурны цэнтр, дзе сабраная багатая інфармацыя пра гісторыю, традыцыі і звычай Крупскага краю.

Як і ўсе падобныя ўстановы, раённы музей адраджае, даследуе і захоўвае нацыянальную спадчыну горада і свайго рагіёну.

У музеі існуюць залы: экалагічная, археалагічная, этнаграфічная, ваенная, сучасная і выставачная. У фондах захоўваюцца каля 40 калекцыяў.

Экалагічная зала знаёміць з прыродай краю. Тут ёсць дыярама «Мой родны кут», напісаная мастаком В. Каўшыркам. Асобнае месца адведзенае стэнду «Квітнее Крупская зямля» – з ганаровымі грамадзянамі раёна і значнымі падзеямі культурна-духоўнага жыцця горада.

У археалагічнай зале можна пазнаёміцца з Выспянскай гарою – аб'ектам старажытнага прыслення людзей. Частка знойдзеных пад час археалагічных даследаванняў артэфактаў з'яўляюцца экспанатамі музея – грукі, амулеты з костак і рэбраў жывёлаў, жаночыя ўпрыгожванні з бронзы і срэбра і інш.

Любімай зала наведнікаў – этнаграфічная. Тут знаёміцца з жыццём нашых продкаў, старажытнымі прыладамі працы, прадметамі побыту. Ручнік – аб'ект і сімвал усіх абрадаў жыцця беларуса – на пачэсным месцы. Можна тут і ўласналучна змалоць

крупы, выкарыстоўваючы дубовыя жорны, якім больш за 150 гадоў. Вакол печы – чыгункі, лыжкі, вілкі, маслабойкі, ступы, прасы, пранік, кросны, адзенне мінулых часоў.

Сучасная зала падзелена на раздзелы. «Радзіма крылы дала» – пра земляка, двойчы Героя Савецкага Саюза касманаўта У. Кавалёнка. Тут ёсць яго лётны скафандр і трэнерачны касцюм, кіцель, фуражка, а таксама дэманструюцца ўзоры прадуктаў харчавання касманаўтаў. Маецца і стэнд, прысвечаны пэтам-землякам Крупшчыны, іх твораў. Асобны стэнд распявае пра гарады-партнёраў Крупкі – Сонечнагорск і Гагарын.

Цэнтральнае месца ў ваеннай зале займае дыярама «Бітва на Бобрскім мосце» – менавіта тут былі цяжкія баі за вызваленне Крупскага раёна ў чэрвені 1944 г. Ёсць тут і дыярама «Дарогамі Афганістана», прысвечаная землякам.

Выставачная зала кожны месяц мяняе экспазіцыі. Можна пабачыць і экспанаты з фондаў музея, і з прыватных калек-

цыяў, унікальныя працы беларускіх мастакоў, і не толькі. Пры музеі дзейнічае з 2005 г. мастацкая галерэя імя Б. Аракчэева. Экспануюцца таксама працы народных умельцаў, самадзейных мастакоў і проста адораных людзей-землякоў.

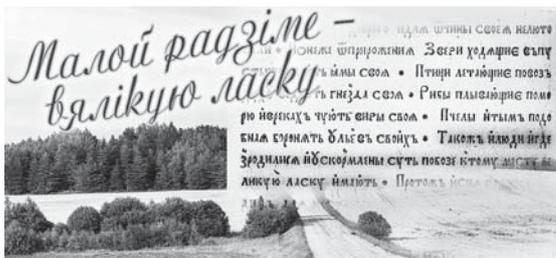
Ва ўтульным дворыку музея знаходзяцца культурныя камяні «Божае крэсла» і «Цар-жаба». Экскурсаводы ахвотна раскажваюць пра іх гісторыю як частку гісторыі гэтых мясцінаў.

Пры музеі праводзяцца розныя мерапрыемствы, у тым ліку святы, прысвечаныя хрысціянскаму і традыцыйнаму народнаму беларускаму календару, конкурсы, віктарыны, квесты, творчыя і музычныя вечарыны, дзейнічае адукацыйная праграма для дзяцей «Мой родны кут». Крупчане нават жоняцца тут.

А яшчэ тут ёсць традыцыя, што ўпадабалі наведнікі: каб выказаць павагу да музея, трэба павязаць каляровую стужку з чароўнага глінянага гаршчочка на музейную прыгажуню-бярозу каля калодзежа.

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра віншуюць супрацоўнікаў музея з юбілеем, зычаць здароўя, дабрабыту, удзячных наведнікаў, плённых пошукаў і – цікавых знаходак.

Калісьці непадалёк вёскі Войневічы цяперашняга Крамяніцкага сельскага Савета Зэльвенскага раёна сярод густога лесу згубілася невялікая пасяленне Мацкеўшчына. Дзесяць нізенькіх старых хацінак, крытых саломай, цесна прытуліліся адна да адной. Гэта жыллё парабкаў. Побач узвышаўся прыгожы высокі дом, у якім ужо многа гадоў жылі прадстаўнікі слаўтага роду Банцкевічаў. Многія пакаленні выхадцаў з Польшчы лічылі крамяніцкую зямлю сваёй малой радзімай.

1923 год... Сярод парабкаў пана Банцкевіча была маладая пара – Франак і Гандзя Палубкі. Яны нарадзіліся тут, у двары, тут выраслі, тут і пажаніліся (з дазволу пана). Ім было выдзеленае жыллё. На пана яны і працавалі. У 1923 годзе ў сям’і Палубкоў нарадзіўся першынец Янка. Менавіта ён расказаў нам гэтую цікавую гісторыю пра ўладальніка Войнеўскага двара, пра старога пана і гаспадара Івана Францавіча – пана Леапольда.

Панскі дом быў вялікі і прасторны (10 на 16 метраў), крыты ўжо гонтам, прывезенай з-за мяжы. Пакоі мелі кафляныя ўзорныя печы, застаўленыя былі мэбляй з натуральнага дрэва (пан аддаваў перавагу дубовым гарнітурам і камодам). Чысцінёй і практычнасцю вылучаліся кухня і сталовая: посуд дарагі, красны і стол у стылі барока, зробленыя на заказ у Польшчы. Стравы гатавала кухарка Юзэфа з вёскі Дзеркачы, а пакоі прыбіралі дзяўчаты-пакаёўкі з парабкаў. Адмыслова была аформленая зала для правядзення святаў і балаў. У доме стаялі два фартэпіяна нямецкай вытворчасці. Музыкай вельмі любіла займацца пані Янка. Будучы прадстаўніцай аднаго з багатых польскіх родаў, яна мела добрае выхаванне і адукацыю, валодала некалькімі мовамі, цудоўна спявала. Ды й па характары яна была спагадлівай, ціхай, спакойнай, справядлівай. Сам пан Леапольд быў старэйшым сынам Банцкевіча, займаўся сельскай гаспадаркай, другі сын, малодшы, працаваў следчым у Вільні. Калі стары гаспадар памёр, спадчына перайшла да Леапольда (дарэчы, у старога пана было пяцера дзяцей, трое з іх памерлі ва ўзросце 8-і, 6-і і 4-х гадоў, засталіся толькі два

разам з бацькам, бо таму прыходзілася цяжка – меў прыкладна шэсцьдзесяць гадоў (а два меншыя браты Івана яшчэ былі малымі). Потым бацьку змянілі браты Уладак і Казік. За тое, што пасвілі каровы, пан плаціў так: бацьку на год – 70 пудоў жыта (1 пуд = 16 кг), 200 кг ячменю і 200 кг пшаніцы, садзіў 50 сотак бульбы і даваў 100 золотых грошай, а падпаскам-сынам палову гэтай нормы. У хаце заўсёды быў дастатак. Жанчыны атрымлівалі за працу па гаспадарчы грошы.

Зямлі ў Банцкевічаў было 180 гектараў. Гэта і ворная зямля, і паша, і лес. Апрацоўвалі зямлю людзі з суседніх вёсак Войневічы, Вейшычы, Чырнычы, Кандакі, Лебяды, Мар-

прадукцыі ад панскай гаспадаркі (пан забіраў лішкі і ў парабкаў, разлічваўся з імі золотымі) – малако, сыр, масла, тварог, мяса (цяляты ішлі на мяса), яйкі, птушка – кожны дзень спецыяльны падводы вазілі ў Ваўкавыск і здавалі оптам яўрэйам (іх у нас называлі жыды, што не было на той час абразам), якія трымалі крамы. Атрыманыя грошы пан клаў на спецыяльны рахунак у банк, купляў неабходнае для гаспадаркі, разлічваўся за працу.

У 1930-я гады ў маёнтку была конная касілка, малатарня, дзве брычкі і сані для пана і пані. У 1938 годзе пан Леапольд купіў машыну, на якой пані Янка любіла ездзіць у госці. Шафёрам быў Адаў Масюк, хлопец з параб-

вельмі пільна, таму амаль не было выпадкаў крадзяжу, падману. Калі ж чалавек не апраўдаў довер Польшкі Банцкевіча, гаспадар выклікаў яго да сябе, тлумачыў, за што выганяе з двара, даваў тры месяцы, каб віватагы мог наняцца да іншага пана, а ўвесь гэты час карміў яго сям’ю і плаціў грошы – дапамогу, каб сям’я не галадала. На месца сям’і, якая выбыла, заўсёды былі чэргі, каб трапіць на працу да пана Леапольда і атрымаць жыллё, бо далёка чулі і ведалі пра яго шчодрасць.

У 1939 годзе ўвосень, успамінае Іван Францавіч, калі прыйшлі Саветы, пана Банцкевіча выклікалі ў Ваўкавыск і прыгразілі расстраляць. Але ён аддаў сваю машыну ваеннаму камісару, чым і выратаваў жыццё: дазволілі выехаць у Польшчу. Леапольд вярнуўся дамоў, расказаў усё жонцы, хутка сабраў рэчы, дакументы, грошы, што былі ў доме, і разам з гаспадыняй выехаў у Варшаву. Грошы з рахунку банка недзе прапалі.

Панскі дом разрабавалі: прыязджалі ў Ваўкавыска чырвонаармейцы, грузілі мэблю, посуд, карціны і іншую маёмасць. Потым у доме хацелі зрабіць праўленне калгаса, аднак пры невядомых абставінах будынак згарэў. Хадзілі чуткі, што пад фундаментам дома былі закапаныя залатоўкі, але пан іх не паспеў забраць, бо ратаваўся ад смерці, а багацце, мяркуюць, забрала кухарка.

Паны Банцкевічы жылі ціха і спакойна, балі ладзілі толькі на вялікія свята (былі глыбока веруючымі людзьмі), ды й не імкнуліся яны выхваляцца перад суседзямі – панамі з Дзергілёў, Мадзейкаў, Князева, Струбніцы, Пляцянчаў і іншых маёнткаў. Ніколі не адмаўляў пан у просьбах парабкам, даваў грошы і прадукты на пільныя патрэбы і верыў, што доўг будзе вернуты. Працаўнікоў сабе адбіраў

Паны Банцкевічы, уладальнікі Войнеўскага двара

сыны). Бацька Леапольда з дзецьмі пахаваны на крамяніцкіх могілках у фамільным склепе. Крыж на магіле і сам надмагільны камень зробленыя ў Варшаве і дастаўлены сюды ўзімку на санях. Польшка (так ласкава называлі парабкі свайго пана) быў надзвычай добрым чалавекам, нескупым і справядлівым. У 1923 годзе яму было прыкладна пяцьдзесят гадоў. Часта сяляне маглі бачыць яго за звычайнымі справамі: догляд саду, кветак, газонаў. Сам пан любіў падстрыгаць кусты, падраўноўваць дарожкі. Дзяцей сваіх у Леапольда і Янкі не было, таму на свята часта парабкоўскія дзеці атрымлівалі пачастункі і нават золотыя. Парабкі (а іх было дзесяць сямей) не наракалі на свайго гаспадара: працы хапала, а за яе і плата была добрая. Гаспадарка пана мела 35 кароў, 16 коней, дзясяткі са два свіней, былі авечкі, мноства птушак (індыкі, гусі, качкі, куры), 2 сажалкі, а ў ёй дастаткова рыбы. Кожная парабкоўская сям’я адказвала за пэўную жывёлу. Бацькі Івана Францавіча клапаціліся аб каровах. Прычым сем’і парабкаў трымалі па 2-3 каровы, 2-3 свінні і птушак асобна ад панскай жывёнасці, толькі коньмі пана карысталіся.

Франак Палубок пасвіў панскія каровы разам са сваімі. У 1934 годзе Іван пачаў наведваць польскую школу ў Аўдзевічах (бо пан дазваляў дзецям вучыцца, калі бацьку не была патрэбная дапамога), але праз 2 гады хлопчык вымушаны быў пасвіць каровы

цінавічы. Часамі, у гады ўраджаю, наведваліся і сяляне з далейшых вёсак. Разлічваў панскі аканом пасля працы пад вечар. У залежнасці ад ураджайнасці і платы кожны сезон была рознай. Леапольд Банцкевіч дазваляў парабкам збіраць ягады, грыбы ў лесе, лавіць рыбу і паляваць на звяра, але зноў жа ў залежнасці ад ураджаю была ўстаноўленая норма на чалавека (кожны сезон свая). Ды толькі, паводле ўспамінаў Івана Палубка, галадаць за панам не даводзілася; а вось потым было ўсяго. Увесь лішак

Пахаванні пані Банцкевічаў

коўскай сям’і. Звычайна пані любіла праехацца па навакольных вёсках і часта бывала ў Ваўкавыску.

Паны Банцкевічы жылі прыязджалі ў Ваўкавыска чырвонаармейцы, грузілі мэблю, посуд, карціны і іншую маёмасць. Потым у доме хацелі зрабіць праўленне калгаса, аднак пры невядомых абставінах будынак згарэў. Хадзілі чуткі, што пад фундаментам дома былі закапаныя залатоўкі, але пан іх не паспеў забраць, бо ратаваўся ад смерці, а багацце, мяркуюць, забрала кухарка.

Парабкам дазволілі жыць пры двары, а панней, у 1950-я гады, савецкая ўлада выдзеліла кожнай парабкоўскай сям’і лесу на будаўніцтва хаты ў вёсцы. Іван Францавіч Палубок разам з братам пабудавалі сабе жыллё на ўскрайку Войнеўшчы.

У час Вялікай Айчыннай вайны, у 1942 годзе, калі палілі вёску Шаўлічы, сярод карнікаў быў і той аканом, які працаваў у Банцкевічаў, а ў 1939-м уцёк таксама ў Польшчу. Казалі, прыязджаў у двор і расказаў былым парабкам, маўляў, сустракаўся з панамі Банцкевічамі ў Варшаве, і паведаміў, што яны памерлі ў 1941 годзе. Паколькі дзяцей не было, то род па лініі Леапольда Банцкевіча скончыўся.

Ад уладанняў войнеўскіх пані засталіся толькі слупы ўваходнай брамы ды добрыя ўспаміны старажылаў...

Антаніна СКУБА,
настаўніца беларускай мовы
і літаратуры Князьейскай СШ
Зэльвенскага раёна
Герман СКУБА,
вучань Князьейскай СШ

Бясспрэчныя і неацэнныя сведчанні гісторыі

Напярэдадні святкавання 75-годдзя перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне Нацыянальная бібліятэка Беларусі прадставіла новы інтэрнэт-праект – сайт «Падпольны і партызанскі друк Беларусі».

Рэсурс уяўляе сабой электронную бібліятэку дакументаў, створаных падпольнымі і партызанскімі атрадамі, з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь. Гэта электронная

бібліятэка пастаянна папаўняецца.

Сайт налічвае каля 100 найменняў газет, больш за 1 000 іх выпускаў, каля 150-і лістовак і рукапісных матэрыялаў. Дакументы ўяўляюць вялікую цікавасць для даследчыкаў, дазваляюць вывучаць гісторыю партызанскага руху ў Беларусі, жыццё краіны на акупаванай тэрыторыі. Дзякуючы праекту чытач зможа ўбачыць на ўласныя вочы бясспрэчныя сведчанні гісторыі і прыняць непасрэдны ўдзел у папаўненні калекцыі электроннымі копіямі дакументаў ваеннага перыяду з асабистых архіваў.

Інтэрнэт-праект «Падпольны і партызанскі друк Беларусі» дазволіць узнавіць і захаваць гісторыю ўсенароднага подзвігу, а таксама далучыцца да яе шырокую аўдыторыю.

На акупаванай тэрыторыі БССР дзейнічалі падпольныя абкамы, гаркамы, райкамы і партыйныя арганізацыі КП(б)Б, якія кіравалі дзейнасцю партызанскіх атрадаў і брыгад, а таксама падпольныя камсамольскія і антыфашысцкія арганізацыі. Пытанні друку займаліся падпольныя партыйныя камітэты. У выніку напружанай арганізацыйнай працы ён атрымаў магучае развіццё. Галоўным яго пры-

значэннем стала мабілізацыя народа на барацьбу з акупантамі і садзейнічанне пашырэнню і ўзмацненню партызанскага руху. На тэрыторыі Беларусі дзейнічала 10 абласных і 50 раённых падпольных

друкарняў. На перыяд акупацыі ў БССР выдавалася больш за 160 найменняў газет.

Паводле матэрыялаў аддзела суправаджэння інтэрнэт-партала nlb.by

З-пад музейнага шкла

Службовыя знакі

Цяпер мала дзе можна сустрэць службовыя апазнавальныя знакі, хіба што ў людзей у форме, ляснікоў ды ваенных. Адзін з такіх знакаў трапіў да нас прыкладна пяць гадоў таму, пазней калекцыя папоўнілася, і нам стала цікава даведацца аб гісторыі падобных прадметаў.

У 2014 годзе намі быў набыты незвычайны прадмет ад жыхара вёскі Заполле, што на нашай Клічаўшчыне. Гэта быў металічны апазнавальны знак службоўца Расійскай імперыі з надпісам «УТВЕРЖДЁННЫЙ ПРИСЯЖНЫЙ ЛЬСНИКЪ ИМѢНІЯ БАЦЕВИЧИ». Знак мае форму шчыта, на ім герб «Любіч» роду Незабытоўскіх. З'яўленне такога знака само па сабе не здзівіла: вядома, што Клічаўшчына – самы лясны кут Магілёўшчыны. Здзівіў герб «Любіч» на знаку.

Як высветліла краязнаўца Аліна Суднік, якая раней даследавала гісторыю стварэння такіх прадметаў, нагрудныя знакі кшталту нашага існавалі здаўна. Службовы знак нёс на сабе тлумачальны надпіс – назву пасады, дапаўняў сабою ці замяняў форменны касцюм. Гэтыя знакі – сімвал бюракратычнай дзяржавы, прыкмета стройнай іерархічнай улады. Да рэформы 1861 года знакі прыналежалі да сістэмы мелі толькі чыноўнікі і афіцэры, пасля – практычна ўсе грамадзяне на пасадах павінны былі «выступаць пры знаку». Знакамі былі надзеленыя і мільёны сялянаў: вярхі вёскі – ад валаснога старасты да вартаўніка. Такім чынам, нагрудным знакам надзяляліся ўсе, хто атрымліваў

зарабак з гарадской казны ці ад дзяржавы – ад граданачальніка, суддзі, паліцэйскага да дворніка. Усе яны абавязаны былі «выконваць пасаду пры знаку».

Удалося таксама высветліць, што службовыя знакі былі як стандартныя – «Валасны суддзя», «Старшыня валаснога суда», «Памочнік старшыні валаснога суда», «Сельскі стараста», «Валасны засядацель», «Валасны старшыня», «Памочнік старшыні», «Памочнік сельскага старасты», так і нестандартныя. Выраблялі іх на манетных дварах, а калі іх не хапала, то ў губернях чаканілі свае, якія адрозніваліся ад стандартных.

З гісторыі Клічаўшчыны вядома і тое, што Караль Станіслаў Незабытоўскі, буйны землеўласнік, быў вядомым палітычным і дзяржаўным дзеячам Расійскай імперыі і Польшчы, арганізатарам сельскагаспадарчай дзейнасці ў Беларусі, сенатарам Польшчы ад Палескага ваяводства. Таму ён мог сабе дазволіць

заказаць партыю спецыяльных службовых знакаў з выявай радавога герба.

На аверсе стандартнага знака была ўказаная пасада і герб губерні. На рэверсе ў цэнтры размяшчаўся вензель імператара і дата.

На знаку «УТВЕРЖДЁННЫЙ ПРИСЯЖНЫЙ ЛЬСНИКЪ ИМѢНІЯ БАЦЕВИЧИ» дата адсутнічае, аднак удалося ўсталяваць, што на большасці службовых знакаў мелася дата 1889 год. Памер знака складае 11,2 x 7,7 см.

Летася наш музей узбагаціўся яшчэ адным службовым знакам – «Лёсной сторожъ». Выраблены з латуні, аднак мае следы акіслення і абломы. Дыяметр знака 5 см.

Пра знак удалося даведацца наступнае. Да 1798 года для аховы дзяржаўных лясцоў штогод прызначаліся «добрыя людзі» ад мясцовых жыхароў, сялянаў па жаданні і пісараў, якія правіліся. У 1832 годзе было выдадзенае Палажэнне аб пастаяннай Лясной варце, паводле якога лес падзяляўся на аб'езды і

абходы. За аб'езд (участак лесу для коннай аховы) адказваў лясны аб'ездчык. Яму падпарадкоўваліся ахоўнікі лясцоў, якія адказвалі за абходы (участкі лесу для аховы пешшу). Служба аховы лесу была арганізаваная па-сямейнаму: аб'ездчык і яго сям'я атрымлівалі дом, размяшчаны ў ахоўнай зоне. Малодшыя члены сям'і з маленства ведалі справу і лічыліся на службе. У доме лясной варты таксама жыла каманда стралкоў.

Вершнікі і леснікі былі абавязаныя інфармаваць земскую міліцыю аб пажарах, што адбыліся, і дапамагчы ёй у пошуку злчынцаў, якія хаваліся ў лясках. Лясная гвардыя праіснавала да 1917 года.

Менавіта пра такі нагрудны знак піша наш земляк Фларыян Чарнушэвіч у рамане «Надбярэзінцы»: «Гэта быў мужчына

пад сорака, рослы, мажны, з чырвоным, як бурак, тварам і рудаватай кароткай барадой. Насіў ён палінялую канфедэратку, кароткую бурую світку, шэрыя ваўняныя дамацканыя штаны і лапці. На грудзях перакрыжоўваліся два шырокія рамяні: адзін – ад стрэльбы, руля якой вызірала з-пад плячэ, другі – ад паляўнічай, з казінай скуры, торбы, што матлялася каля левага сцягна. На рамяні ад торбы насупраць сэрца – жоўтая бляха шырынёю з далонь і з выбітым надпісам па-руску «Лёсной сторожъ»».

Вось такія і іншыя цікавыя экспанаты можна ўбачыць у зале «Зімовы сад» Клічаўскага краязнаўчага музея.

Ірына МАРОЗ, навуковы супрацоўнік Клічаўскага краязнаўчага музея

Школьнае краяўства

Сціплыя героі маёй Зэльвеншчыны

Мой дзядуля –
уздельнік Польскай
абарончай вайны
1939 года

Я прыйшоў у гэты няпросты свет цёплым чэрвеньскім вечарам. Вакол ярка святліла сонца. Утульна і спакойна было мне пад маміным крылом і мірным беларускім небам. Я падрас, многае пачаў разумець і думаць, што так было заўсёды. Але аднойчы даведаўся, што і на нашай зямлі ірваліся снарады, гучалі стрэлы, пралівалася кроў, гінулі людзі. Не абмінула вайна і сям'ю майго дзядулі.

Напярэдадні Дня Перамогі мы з татам наведлі старонькую хату бабুলі і дзядулі ў вёсцы Лебядзі. На жаль, татавых бацькоў ужо няма побач, але памяць пра іх захоўваюць фотаздымкі – маленькія чорна-белыя карткі, пажоўклыя ад часу. Пераглядаючы не зусім знаёмыя твары, я спыніў позірк на абліччы, у якім спрабаваў пазнаць (па апісанніх таты) дзядулю, бо не памятаў яго: я нарадзіўся праз два гады пасля яго смерці. Але... На здымку юнак у старым пашарпаным ваенным адзенні. Чаму? Ад бацькі пачуў незвычайную гісторыю.

«Ёсць на Зэльвеншчыне цудоўная вёска Лебядзі. Менавіта тут у 1917 годзе нарадзіўся Вацлаў Вікенцьевіч Скуба. Сям'я жыла небагата. Бацькі Вацлава і Вікенція Цэзаравіч і Дарота Станіславаўна – працавалі на зямлі, мелі невялікую гаспадарку. Бацькі Вікенція не давалі згоды на жаніцьбу сына з Даротай, бо яна была вельмі бедная. У шэсць гадоў бацькі аддалі Дароту да пана ў двор на працу – даглядаць жывёлу. Потым бацькі памерлі, дзядуля засталася сірагой. А бацькі Вікенція пазбавілі сына яго часткі гаспадаркі за тое, што не паслухаў іх. Неўзабаве Вікенція і Дарота пажаніліся і пачалі жыць у чужых людзей, але дзядуля яшчэ працавала ў пана. Праз некаторы час пан падабраваў маладым стары хляўчук, дзе яны і жылі, трохі перабудаваўшы. У сям'і, акрамя Вацлава, было яшчэ 5 дзяцей (2 памерлі зусім маленькімі), а засталіся брат Цэзік і сёстры Ганна і Паўліна. У маладым узросце памерла маці Вацлава, Дарота. Вярнулася з абозу, дзе прагудзілася, і моцна захварэла. Сям'я засталася без

гаспадыні. Увесь цяжар па догляду гаспадаркі і дзяцей лёг на плечы сястры Ганны.

Паўліна так і памерла, не выйшаўшы замуж. Ганна прыйшла замуж і пераехала жыць да мужа. Засталіся два нежанатыя браты. Аднак перад самаю вайною ў Лебядзях здарыўся вялікі пажар, бо хаты стаялі песна, адна пры адной, нават падворкі былі агульнымі (адзін на дзве хаты). Вёска згарэла амаль дашчэнту. Засталіся толькі некаторыя хаты на краі паселішча. За адну хвіліну людзі сталі жабракамі. Хто меў нейкія сродкі, спрабавалі адбудавацца, многія падаліся працаваць на чыгунку, каб сабраць грошай, бо там добра плацілі. Часам там працавалі цэлымі сем'ямі па 8-10 чалавек. Агульны заробак даваў магчымасць нешта сабраць на будоўлю. Працавалі там некаторы час і мужчыны з сям'і Скубаў. Праз колькі гадоў вырашылі пабудаваць хату на два канцы – для Вацлава і Цэзарыя. Калі яна была пастаўленая, старэйшы Цэзарый вырашыў жаніцца. Палавіну хаты ад вуліцы заняў Вацлаў з бацькам і сястрой Паўлінай, а ў палавіне ад надворка пасялілася сям'я Цэзарыя. Палова Цэзіка была большай – 2 пакоі і кухня, ён знаходзілася ў “горшым” месцы, Вацлаў, бацька і Паўліна займалі 1 пакой і кухню. Вядома, жылося вельмі песна, але гэта было не так важна, галоўнае – свая хата.

Здаецца, жыццё памалу наладжвалася, але набліжаўся 1939 год. Не ведалі жыхары Зэльвеншчыны, і ў тым ліку вёскі Лебядзі, што наперадзе доўгая і страшная вайна – Другая сусветная...

1939 год... Вацлава прызываюць у армію. Часць знаходзілася ў Гродне. Тут навабранец праслужыў усяго чатыры з паловай месяца. Калі пачалася Другая сусветная вайна, часць перакінулі на польскую тэрыторыю пад нямецкую граніцу. Усяго некалькі дзён давялося пававаць Вацлаву. Ён быў наводчыкам пры гармаце. Баі былі вельмі цяжкімі. Немцы імкліва прасоўваліся наперад, займаючы ўсё большую тэрыторыю. Часць была разбітая, а воіны, якія ўрагаваліся, трапілі ў акружэнне і хаваліся хто як мог.

Вацлаў і яшчэ некалькі салдатаў засталіся і пера-

калі навалу ў лясным гушчары. На наступны дзень адзін з акружэнцаў пайшоў, каб даведацца, што адбываецца навокал. Але на занятай немцамі тэрыторыі і ў польскай вёсцы, куды наведваўся салдат, ужо былі даносчыкі і паліцаі. Акружэнца схопілі. Вацлаў і таварышы зразумелі гэта, калі сустрэлі ў лесе мясцовага селяніна-паляка і распыталі ў яго пра ўсё. Цяжка прыйшлося акружэнцам. Не было вады і ежы. Дні былі яшчэ цёплымі, але на чамі даймалі халады. Магчымасці выйсці на дарогу і прабірацца да сваіх не было, бо маглі натрапіць не толькі на немцаў, але і мясцовыя жыхары часам выдавалі салдатаў. Так і прабіраліся па лясках, гушчарах і балотах пераважна ўначы. З-за ўжывання бруднай вады і прадуктаў, што выпадкова трапіліся, пачаліся захворванне страўніка і дызентэрыя. Некалькі чалавек пахавалі па дарозе. Вацлаў і яшчэ трое салдатаў ішлі і ішлі. Здавалася, што можна дабрацца да мяжы Польшчы і Беларусі, а там і родныя мясціны. Аднак немцы надзвычай кантралявалі захопленую тэрыторыю. Салдатам давялося некалькі дзён хаваліся ў балочцы, удзень і ўначы сядзець у вадзе. Па дарозе дадому акружэнцам трапіўся хутар мясцовага паляка Дубчыка, на якім і затрымаліся Вацлаў з сябрамі на колькі дзён у якасці работнікаў, тым больш што была пара ўборкі ўраджаю. Як толькі надарыўся момант, хлопцы рушылі далей, на ўсход – дамоў. Нарэшце – мяжа, а за ёю родныя мясціны. Прайшоўшы столькі сочень кіламетраў, нейкія там 70 вёрстаў для Вацлава здаваліся драбязою. Але да мяжы дайшлі толькі два беларусы – Вацлаў і яшчэ адзін салдат з-пад Бераставіцы. Нялёгкім быў шлях і па роднай зямлі, бо тут ужо адбылося аб'яднанне Заходняй і Усходняй Беларусі. Большавікі спынілі і высвятлялі: хто, адкуль, куды? Бывала, затрымлівалі на нейкі час для высвятлення асобы. На шчасце, у Вацлава быў на шыі медальён з выбітым прозвішчам і іме-

Вацлаў Скуба

нем. У польскай арміі, па словах дзёда Вацлава, гэта быў авальны алюмініевы медальён на дзве палавінкі, што злучаліся тоненькай перагародкай. На кожнай палавінак выбіты імя, прозвішча, год нараджэння, веравызнанне, месца прызыву і індывідуальны нумар салдата. У час вайны ў забітых салдатаў ад медальёна адломвалі адну палавінку і, па магчымасці, дасылалі родным (вестка аб тым, што салдат забіты), а з другой байца клалі ў магілу, каб ведаць, хто тут пахаваны. Бывала і так, што ў час бою не стала часу, каб ва ўсіх загінулых адламаць гэтыя часткі медальёна. Гэты вайсковы знак дзед Вацлаў толькі паказваў, апавадаючы пра ваенныя падзеі, і хаваў назад, пад кашулю, бо насіў пастаянна на шыі больш за шэсцьдзясят гадоў.

Больш чым месяц у дарозе – такім аказаўся шлях да роднай хаты.

З радасцю сустрэлі родныя Вацлава. Чуткі аб захопе Польшчы дапоўніліся падрабязнымі расказами сведкі. Ён з жахам успамінаў дні, праведзеныя ў акружэнні, смерць таварышаў. Давалі пра сябе знаць “вадзяныя

баны” – пачалі балець ногі. Некалькі разоў даводзілася яму даваць тлумачэнні і мясцовым уладам.

1941 год... Пачалася Вялікая Айчынная вайна. Дакапілася яна і да роднай вёскі. Немцы агледзелі цудоўную чыгуначную станцыю, якую спадзяваліся выкарыстоўваць для сваіх патрэбаў. Вацлаў памятаў, што каля старога будынка станцыі быў укапаны слуп з лічбай 1000. Гэта значыла – 1000 кіламетраў да Берліна, і 1000 – да Масквы. Таксама немцы пачалі будаваць прыгожы шкляны будынак станцыі, які і ўзарвалі, калі адступалі. Жыхары навакольных вёсак працавалі на станцыі, якая дзейнічала пастаянна.

Часта партызаны, з якімі супрацоўнічаў дзядуля, узрывалі палатно, але немцы вельмі хутка яго рамантавалі, бо гэта была важная транспартная артэрыя для прасоўвання на ўсход. Пасля акружэння дзядуля моцна хварэў, з цяжкасцю хадыў, бо балелі застыжаныя ногі. І таму ваяваць са зброяй у руках не мог, але і тая пасільная дапамога, якую аказваў, думаю, набліжала нашую Перамогу.

Я схваў фотаздымак у кішэню: сэрца перапаўнялася гонарам за дзядулю і за ўсю нашу сям'ю. Магчыма, хтосьці скажа, што не бачыць ва ўчынках дзядулі ніякага героізму. Ну і няхай! А для мяне ён сапраўдны герой! Гэты вайсковы знак дзед Вацлаў толькі паказваў, апавадаючы пра ваенныя падзеі, і хаваў назад, пад кашулю, бо насіў пастаянна на шыі больш за шэсцьдзясят гадоў.

Больш чым месяц у дарозе – такім аказаўся шлях да роднай хаты.

З радасцю сустрэлі родныя Вацлава. Чуткі аб захопе Польшчы дапоўніліся падрабязнымі расказами сведкі. Ён з жахам успамінаў дні, праведзеныя ў акружэнні, смерць таварышаў. Давалі пра сябе знаць “вадзяныя

Мая праца будзе вельмі карыснай і неабходнай дзеля атрымання інфармацыі пра старажылую роднай вёскі. На жаль, яшчэ многа жыццёвых гісторыяў вясковцаў не даследавана і не запісаныя каштоўныя ўспаміны. Сваёй працай я імкнуўся абудзіць цікавасць у сваіх ровеснікаў да знаёмства з тымі, хто побач, хто сваім жыццём выхоўвае нас як патрыётаў, працаўнікоў, майстроў. Хацелася б, каб кожны з нас стаў з большай увагай, клопатам і адказнасцю ставіцца да працы аднавяскоўцаў, да побыткаў спадчынны, разумей актуальнасць захавання духоўных каштоўнасцяў, дадзеных чалавеку праз Божыя запаведзі. Веданне сваіх каранёў – найперш павяга і пашана да сябе, да сваіх продкаў, да свайго народа.

Герман СКУБА,

вучань 11 класа Князеўскай СШ Зэльвенскага раёна

Кіраўнік Антаніна СКУБА,

настаўніца беларускай мовы і літаратуры Князеўскай СШ

Ігнат Дварчанін пісаў вершы

Жыхары Дзятлаўшчыны памятаюць і ўшаноўваюць свайго знакамітага земляка, вядомага дзеяча беларускага нацыянальнага руху, педагога, вучонага, паэта, перакладчыка Ігната Дварчаніна (1895 – 1937), якому 27 мая (паводле старога стылю) споўнілася 125 гадоў з дня нараджэння. У цэнтры Дзятлава стаіць помнік І. Дварчаніну. У вёсцы Погіры, дзе нарадзіўся славны дзятлаўчанін, ёсць вуліца імя Дварчаніна. Праўда, на тым месцы, дзе была хата Дварчанінаў, стаіць іншы дом. Але на ім прымацаваная мемарыяльная шыльда, дзе пазначана: тут нарадзіўся і жыў Ігнат Дварчанін. І на адным з дамоў напісана, што вуліца ў Погірах носіць імя І. Дварчаніна.

У 1920-я гады чэшскі ўрад штогод вылучаў некалькі дзясяткаў месцаў у Карлавым універсітэце для выхадцаў з Заходняй Беларусі, каб дапамагчы беларускаму народу ў падрыхтоўцы кадраў нацыянальнай інтэлігенцыі. З восeni 1921 года І. Дварчанін вучыцца ў Празе.

На чужыне здольны беларус пасябраваў з групай беларускіх паэтаў, сярод якіх асаблівае месца займаў Уладзімір Жылка. У Празе тады існавала аб'яднанне беларускіх прагрэсіўных студэнтаў. Яго старшынём быў абраны І. Дварчанін. Аб'яднанне выдавала рукапісны часопіс «Перавясла». У ім друкаваў свае вершы і наш зямляк. Адначасова ён вёў і навуковую працу ў галіне гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя, а таксама даследаваў дзейнасць і светапогляд асветніка і першадрукара Францыска Скарыны. Пазней гэтыя даследаванні ляглі ў аснову яго доктарскай дысертацыі «Францішак Скарына як культурны дзеяч і гуманіст на беларускай глебе».

А яшчэ І. Дварчанін пісаў вершы. Ён пачаў друкавацца з 1917 года. Тады быў апублікаваны яго першы верш «Да беларусаў-інтэлігентаў» у «Беларускай радзе» і верш «Покліч» у «Вольнай Беларусі». Творы паэта змяшчаліся таксама ў газеце «Дзянніца», часопісах «Родныя гоні», «Маланка», «Наш шлях», «Маладое жыццё», «Беларуская школа ў Латвіі» ды інш. Тэматыкай яго вершаў гэтага перыяду была барацьба за адраджэнне беларускай культуры, узяцце яе на больш якасны ўзровень, усведамленне беларускім народам сваёй гістарычнай і палітычнай значнасці, роўнасці з іншымі народамі.

Пад час вучобы ў Пражскім універсітэце І. Дварчанін змяшчаў вершы рэвалюцыйна-рамантычнай накіраванасці ў студэнцкіх выданнях «Прамень», «Студэнцкая думка», «Перавясла».

Асобныя вершы творцы друкаваліся ў беластоцкім «Беларускім календары», у часопісе «Беларусь», у зборніку «Ростані волі» (Мінск, 1990), які склаў Уладзімір Калеснік, і ў іншых выданнях.

У 1995 годзе ў Гродне выйшла з друку кніга «І.С. Дварчанін. Гісторыка-біяграфічны нарыс», над якой парупіліся Яўген Мі-

сарэвіч і Мікалай Каралёў. Гэтае выданне складаецца з чатырох раздзелаў. У адзін з іх увайшлі вершы І. Дварчаніна і пераклад паэмы «Дванаццаць» Аляксандра Блока на беларускую мову. Усяго былі апублікаваныя 22 вершы паэта. Адзін з іх, «З чужой стараны», апублікаваны нават у скарочаным варыянце – толькі дзве строфы. Гэтыя надрукаваныя вершы – далёка не ўся паэтычная спадчына заходнебеларускага паэта. Дзясяткі яго вершаў раскіданыя па многіх беларускіх выданнях 1920-х гадоў. Яны чакаюць асобнага даследавання і, канечне, выдання.

Некалькі малавядомых вершаў І. Дварчаніна прапаную «Краязнаўчай газеце» (з захаваннем аўтарскай лексікі і граматыкі).

Сяргей ЧЫПРЫН

Ігнат ДВАРЧАНІН

З чужой стараны

О, Беларусь, о, край мой міль,
Старонка родная мая.
Тут расказаць не маю сілы,
Што адчуваю ў сэрцы я.
Цябе я бачу ў блеску сонца,
У срэбных пацерках расы,
Што красяць усё ў табе бясконца
І луг, і поле, і лясы.
Цябе убраную ў шаты,
У зялёны, свежы, як бы жар.
Пакроў чужоўны і багаты,
Што робіць вобраз поўны чар.
Народ я бачу веры поўны,
Няволі выжыўшы кашмар.
Усім народам свету надолу
У роднай хаце гаспадар.
Люблю цябе, о край мой родны!
За што? Скажаць бы я не мог...
Што мушу мо, як пёс нягодны,
Туляцца па чужых кутках.
А можа быць сваю надолу
У тваім я твары палюбіў,
Сваю аддаўшы ветру волю
Сабе чужую налажыў.
Што мне там месца
не знайшлося,

Паміж улюбленых сяліб,
Дзе гнецца і шуміць калоссе,
Паміж галістых грэш і ліп.

Што з дому выгнаны злым рокам,
Табою запайняюць сны.
Як птушка ў выраі далёкім
Чакаю светлых дзён вясны.

Прывет

Прывет вам з залатое Прагі,
Пад голан светлае вясны.
Што паднялі штандар адвагі
Між бруды, здзеку і маны.
Балуюць хай ўчарашнія героі
І стогне хай прыгнечаны народ,
Хай злыдні цешацца ва ўпоі –
Ды хай цутуляць свой чарод.
Штандар дзяржыць горда, смела
І верце – праўда пабядзіць.
На правае, святое дзела
Хай сэрца ў страху не дрыжыць.
Вясна! З чароўнаю вясною
Прыйдзе жаданае святло.
І кінем крыўду за сабою,
Як бы яе і не было.

Вецер

Вее вецер, завывае,
Грае, свішча на прасторы.
Хмары чорныя ганяе,
Ломіць дрэвы, крышыць горы.
І ў мяне на сэрцы бура,
Каб няволі, крык адняла,
Між людзей адзін панура,
Як ачмураны блукала.
Свет вялікі, свет шырокі,
Для мяне на свеце цесна.
Реўсь, імкнуся ў розны бокі –
Духу ж скалы ўсе адвесны.
Вецер буйны, дух адвагі,
Мы так родныя з табою,
Як бяздомныя брадзягі
З цэлым зместам мы у бою.
Не знаходзім мы спакою
У прыгожым лодзям свеце,
Усё жыццё для нас маню
Пра нужду мы мусім пеці.
Зробім сполку, брат, з табою,
Двох палецім на прасторы.
Мо расправімся з нудою,
Мо разгонім разам гора.

Мінор

Аб чым п'яць магу?
Дзе тоны падбярэ?
О, не звiнiць струна,
Спакойна ліра спіць.
Там на двары вясны
Жыццё ідзе, жыццё,
А холад на душы,
А сэрца, як бы лёд.
А крылі дзе мае?
Апалі да зямлі,
Не рвецца сэрца ўвысь,
Маўчыць зусім душа...
Надзея зарасла
Пякучай крапівой.
І свет, як бы не свет,
Жыццё, як не жыццё,
Збайленне дзе найду?
Няўжо яго няма?
Няўжо патух агонь,
Няўжо заціміўся свет?
Гэй, стой, маўчы душа.
Не муч сябе, не муч, –
Зярняты у зямлі.
І будзе, будзе ўсход,
Надыдзе красны май.

Надыдзе блеску час,
І краскі зацвітуць
На полі дзіўна так.
Прыйдзе, прыйдзе яно,
Прыйдзе, прыйдзе святло.
І струны зазвіняць,
І сэрца запяе.

Адраджэнне

Касцёр гарыць, агонь палае,
Нясе усюды блеск і свет,
Кругом дружына маладая,
Прыймае дзедзайска завет.
Не дождж ідзе, шапочуць ветры,
Праснулісь полі і лясы,
Дрыжаць, трасуцца багны, ветры,
Страчаюць новыя часы.
Усе, усё ўстае на ногі,
Зганяе прошае як дым...
Імкнецца, рвецца да дарогі
Куды? Чаго? На што? За чым?
Агонь шыбае вышай, вышай,
На небе свеціць, як зары.
Усё прыцягае, ўсё калыша,
Пара прыйшла, прыйшла пара.
І словы дзедзай раздаюцца,
Усяляюць моц, пышаць красой.
І слэзы радасці ліюцца
На зямлю срэбнаю расой.

Прага, 1 лістапада 1921 г.

У тумане

Мы брыдзем ў тумане
да адвечнай далі,
Сколькі ўжо заду, сколькі напярод.
Чэцім жыццёвыя мудрыя
скрыжалі
І падаем, уступаем для другіх
чарод.
Там дзесь прамень свету
задрыжыць і згане,
Рукі працягаем, каб яго злавіць.
Але то міражы, як бы сон ці басня,
Зноў страшная цемра ўвакол
стаіць.
А туман суровы косыць раз'здае
І марозіць сэрца і душу ледзяніць.
І краса спадае з ічкаўкай маладая,
Валімся, каб болей ні аб чым
не сніць.
Дзе ж канец імкненняў,
чалавецтва мэта,
Дзе збайлення прыстань,
не відна яе –
Схована у далі, ў цемры
без прасвета,
Там дзесь у нязнана-незямным
краю.
Да якогась пункту ўсё брыдзем
ў тумане,
А яго не бачым, схованы за вал.
І балота месім, бродзім на дзірване,
Ідэал шукаем, смешны ідэал.
Везьы абдуваем і глядзім у гору,
Ці не там схаваны дзіўны
талісман.
Але сумна страшна ў незямным
прасторы:
Увакола цемра, увакол туман.
Хтось незразумелы, ўсемагутны
вечны
Пасадзіў на зямлю між балот і гор.
І смяецца дзіка, і глядзіць бяспечна,
Як там мітусяць бедны,
жалкі твар.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 18 – 19

Уздоўж: 1. «Сялянка». 4. «Сфінкс». 8. Эйрэ. 9. П'еса. 10. Рэпертуар. 12. Роля. 14. Таля. 15. Лады. 17. Ярд. 18. Тры. 21. Храм. 22. Брава. 24. Штат. 28. Мастацтва. 30. Корт. 31. Збой. 32. Бог. 33. Скерца. 34. Галёрка. Упоперак: 1. Сцэнарыі. 2. Ліра. 3. Катэт. 5. Фінал. 6. Клей. 7. Жанчыны. 11. Рол. 13. Лібрэта. 16. Антракт. 19. Каханка. 20. Батлейка. 23. Апалон. 25. Танец. 26. Свята. 27. Трук. 29. Збор.

Чэрвень

«Новыя кнігі: па старонках беларускага друку», штомесячны бібліяграфічны бюлетэнь Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (Мінск; 1960) – 60 гадоў з пачатку выдання.

1 – Кузьміч Аляксей Васільевіч (1945, Іванаўскі р-н – 2013), жывапісец, партрэтyst, творы якога знаходзяцца ў шматлікіх музеях свету, – 75 гадоў з дня нараджэння.

6 – Дудараў Аляксей Ануфрыевіч (1950, Дубровенскі р-н), драматург, сцэнарыст, тэатральны дзеяч, актёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1982), прэміі Ленінскага камсамола (1984), Дзяржаўнай прэміі СССР (1985), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2001), прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва (2002), Нацыянальнай тэатральнай прэміі (2016) – 70 гадоў з дня нараджэння.

8 – Дварчанін Ігнат Сымонавіч (1895, Дзятлаўскі р-н – 1937), літаратуразнаўца, паэт, публіцыст, грамадскі дзеяч – 125 гадоў з дня нараджэння.

9 – Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (Мінск; 1960), установа, якая займаецца збіраннем, захаваннем, вывучэннем, навуковым выкарыстаннем дакументаў па гісторыі літаратуры і мастацтва, – 60 гадоў з часу стварэння.

11 – Крамарэнка Віктар Уладзіміравіч (1945, Гродна), заслужаны архітэктар Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2004, 2007) – 75 гадоў з дня нараджэння.

12 – Родзевіч Леапольд Іванавіч (1895, Лагойскі р-н – 1938?), пісьменнік, драматург, публіцыст, палітычны і грамадскі дзеяч, удзельнік рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі – 125 гадоў з дня нараджэння.

Шаноўныя сябры, чытачы і падпісчыкі!

Шчыра ўдзячыны вам за падтрымку нашай з вамі «Краязнаўчай газеты». Спадзяемся, з часам мінецца каронавірусная навала, і жыццё кожнага вернецца ў звыклы рытм. Цяпер жа мы вымушаныя зноў планаваць наступны нумар здвоеным. Спадзяемся на вашае разуменне і на тое, што падобныя вымушаныя крокі не аддаляць нас, а кола чытачоў і падпісчыкаў змяншацца не будзе.

Сустрэнемся з вамі праз 2 тыдні – 12 чэрвеня. Працягнем друкаванне дакладаў форуму краязнаўцаў, завітаем у Любчу і на Ганцаўшчыну, распавядзем пра музейныя цікавосткі, пазнаёмімся з працаю школьнікаў-краязнаўцаў.

Наступныя чэрвеньскія нумары мяркуем выдаць паводле плану. Нагадаем таксама, што цяпер на «КГ» можна падпісацца, не выходзячы з дому – варта ў інтэрнэце набраць belpressa.by. Даступная падпіска як на папяровы варыянт, так і на газету ў фармаце pdf.

Звяртаем увагу, што цяпер ідзе падпіска на II-е паўгоддзе 2020 г.

Падпісвайцеся самі, прапануйце іншым!

Калі нехта мае магчымасць падтрымаць фінансавы выданне «Краязнаўчай газеты», можна гэта зрабіць на сайце kazeta.by.

Да сустрэчы 12-га! Беражыце сябе, сваіх родных і блізкіх!

Час на смажаную радыску

- часнок – 1 зубок, расціснуты;
- здробненая зялёная цыбуля – 3 ст. лыжкі.

Спосаб прыгатавання:

1. Спачатку добра вымыйце радыску, адрэжце хвосцікі (хаця некаторыя любяць іх пакідаць) і нарэжце кожны плод чвэрткамі або паловамі.
 2. Потым неабходна растапіць частку масла ў патэльні на слабым агні.
 3. Абсмажце радыску з соллю, перамешваючы, да хрусткай скарыначкі. На гэта сьдзе прыкладна 12 хвілін.
 4. Перакладзіце радыску на талерку.
 5. Растапіце ў патэльні рэшту масла і абсмажце ў ім часнок (прыкладна 30 секунд) на сярэднім агні. Дадайце зялёную цыбулю, смажце яшчэ 1 хвіліну.
 6. Засыпце радыску ў патэльні, перамяшайце з часнаком і цыбуляю.
- Страва гатовая – смачна есці! І, верагодна, здзіўляць родных.

Працягваем знаёміць нашых чытачоў, як можна незвычайна скарыстоўваць звычайныя расліны і атрымаць новыя ўражанні ды задавальненне. Напрыклад, радыска. Мы прызвычайліся есці яе сырой у салатах. У Японіі, дарэчы, дзе шмат гародніны заквашваюць або марынуюць, радыску таксама квасяць. А калі яе засмажыць, то атрымаецца выдатны гарнір да мяса і птушкі. Пры гэтым смак радыскі будзе значна адрознівацца ад сырой, ён крыху нагадвае вам смак грыбоў. Паспытаем?

Вось самы просты спосаб смачна падсмажыць радыску.

Спатрэбца:

- радыска – 1 кг;
- масла – 2,5 ст. лыжкі;
- соль (налепш узяць марскую) – 1 ч. лыжка;

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

«**ПРА БАГАЌТВА ДЫ БЕДНАСЦЬ**» – перакладны твор беларускай літаратуры XIX ст. Пераклад зроблены з украінскай брашуры С. Падалінскага (1875, 2-е выд. 1876), выдадзены ў 1881 г. у Жэневе з дапамогай М. Драгаманава, які напісаў да беларускага выдання прадмову. У творы элементы мастацкай прозы спалучаюцца з агітацыйна-прапагандысцкім зместам, выкладаецца марксісцкае вучэнне пра крыніцы росту капіталу і дадатковую вартасць. Дасведчаны рабочы-чыгуначнік Кастусь тлумачыць сваім сябрам, што рабіць для паляпшэння жыцця. Пераклад дапасаваны да беларускіх умоваў і народнага побыту, значна ўзмоцнены мастацкі элемент (пейзажныя замалёўкі, партрэты дзейных асобаў больш яркія і вобразныя). У творы жывая лексіка, шмат народных зваротаў і трапных вобразаў («нясецца палатно» чыгункі; «дзяк з завісці пабрахаў» і інш.), удала перададзеныя фанетычныя асаблівасці беларускай мовы, што сведчыць

пра дасканаласць валодання роднай мовай перакладчыкам. Твор карыстаўся поспехам у чытача. Частка накладу была перапраўлена праз М. Паўліка ў аgramамічную школу ў Дублянах блізу Львова, дзе вучыліся беларусы.

ПРАБЕЛКА ў старажытным жывапісе – тэхнічны прыём выканання светлых частак выявы: нанясенне фарбы ў некалькі прыёмаў з паступовым павелічэннем колькасці бялілаў. Завяршалася, як правіла, светлымі штырхамі. У шырокім сэнсе прабелка ўключае вохранне.

«**ПРАВАСЛАЎНЫ БЕЛАПРАЎС**» – часопіс. Выдаваўся ў лютым – снежні 1925 г. на беларускай мове ў Варшаве па ініцыятыве Беларускага пасольскага клуба. Рэдактар Я. Пачопка, мастацкае афармленне Я. Драздовіча. Афіцыйна павінен быў асвятляць жыццё праваслаўнай царквы ў Польшчы і Заходняй Беларусі. Асноўны змест складалі

матэрыялы з гісторыі, грамадскага і культурнага жыцця Заходняй Беларусі, літаратурныя творы. Выступаў за ўвядзенне беларускай мовы ў навучальныя ўстановы. Меў рубрыкі «Што чуваць у свеце», «Беларускае жыццё», «З народнай творчасці», «Сельскагаспадарчыя парады», «3 гісторыі археалогіі» і інш. Змясціў артыкулы, прысвечаныя Ф. Скарыну, Сімяону Полацкаму, Янку Купалу (з нагоды 20-годдзя літаратурнай дзейнасці), шмат артыкулаў па гісторыі старажытнай Полаччыны і Палачаніна, даследаванне «Месца беларускай мовы сярод моў свету і славянскіх увасобку» І. Савіцкага, артыкул пра народныя земляробчыя святы М. Яцкевіч. Друкаваў вершы Г. Леўчыка, П. Прадучі, С. Свістун, апавяданні З. Бядулі, Пачопкі, М. Запольскага і інш.

Выйшлі 22 нумары.

ПРАКÓЛКА – прылада працы першабытнага чалавека для праколвання адтуліны ў скуры жывёлаў для пашыву адзен-

Праколка

ня, абутку і інш. З'явілася ў эпоху мусцье (часы позніх неандэртальцаў), выраблялася з дробных плацінаў ці адшчэпаў з вузкім і вострым канцом, які апрацоўваліся рэтушшу або заставаўся натуральным.

ПРАДМОВА – напісанае аўтарам, рэдактарам або іншай асобай слова да чытача, якое змяшчаецца ў пачатку кнігі ці асобнай публікацыі для лепшага іх разумення.

Заснавальнікам жанру ў Беларусі быў Ф. Скарына. Ён увёў прадмовы ў шырокі ўжытак і надаў ім гуманістычна-асветніцкі, навучальна-спазнавальны характар. Яго змястоўныя і дасканалыя прадмовы да асобных кніг Бібліі паслужылі ўзорам для наступных беларускіх кніжнікаў. Некаторыя прадмовы адрасаваліся і прысвечаліся мецэнатам, напрыклад, прадмова М. Гусоўскага да кнігі «Песня пра зубра» (1523) адрасаваная каралева Боне. У выданні Статута Вялікага Княства Літоўскага 1588 г. у якасці прадмовы змешчана прадмова Л. Сапегі на Варшаўскім сейме. У асобных кнігах ролю прадмовы выконвалі вершаваныя эпіграмы.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)